

אמור

א היתר אויף אמירה, נאך א ציווי, און נאך מער — עס שטייט ניט דערביי קיין הגבלה — איז משמע אז דא רעדט זיך וועגן אן אמירה רצוי, אויף וועלכע מען זאגט אן,

דארף מען פארשטיין: וועלכע אמירה איז מרומז און געמיינט דערביי? — מען קען ניט זאגן אז דאס מיינט א הוראה וועגן אמירה ודיבור בתורה — ווייל אויף דעם געפינט מען דאך אין תורה א ציווי מפורש: „ודברת בס“⁵. אויך דארף מען מבאר זיין דעם חילוק און גדרים פון דעם אמור הרצוי וטוב לגבי דער הוראה (און אויך בל' סתם) „אמור מעט“⁶ און „לא“ מצאתי לגוף טוב“ מש-תיקה“⁹?

(5) ואתחנן ו, 1 — הובא ברמב"ם בפיה"מ לאבות פ"א מ"ז (שהובא לקמן בפנים): וזו היא מצות עשה חיובית שנא' ודברת בס (וראה גם הל' ת"ת לאדה"ו פ"ג ס"ב). וראה רמב"ם (ואדה"ו) ריש הל' ת"ת ובמנין המצות בריש ספר היד מ"ע יא (אלא שבס' המדע (ירושלים תשכ"ד) הובאה גירסא במנין המצות שם שהרמב"ם מביא (גם) סיום הפסוק — ודברת בס). ואכ"מ.

(6) אבות שם מ"ז.

(7) שם מ"ז.

(8) בפיה"מ להרמב"ם (הוצאת קאפה) ובכ"מ הגירסא „טוב אלא שתיקה“. וכ"ה ברמב"ם שבהערה 10.

(9) ומ"ש בפיה"מ להרמב"ם (שבהערה 11) ב.החלק הד"ש. הדיבור בשבח המעלות השכליות או מעלות המדות ובגנות הפחיתות כו" — הוא נאהב ורצוי ובוה צריך לדבר (וראה לקמן הערה 13) — הרי בפשטות, אין זה בנוגע לענין הדיבור, אלא על החוכן (והכונה בזה היא (כמ"ש בפיה"מ שם) „להעיר הנפש כו"ו). ועי' המבואר לקמן בפנים (מפיה"מ שם) בנוגע לתורה. ולהעיר מסיום לשונו

א. שוין גערעדט פיל מאל אז יעדער ענין פון תורה איז א הוראה — תורה מלשון הוראה' — צו יעדן אידן בכל הזמנים ובכל המקומות אין עבודת ה', ווייל התורה (אויך אלס הוראה) היא נצחית²

אזוי איז דאס אויך בנוגע שם הסדרה, וועלכע זיינען באשטימט געווארן לויט מנהג ישראל (—תורה היא), אז ער ענטהאלט א הוראה לכל אחד ואחת.

אזוי איז עס אויך בפרשתנו, וואס שמה אשר יקראו לה במנהג ישראל איז פ' אמור³ — אז כאטש דער ווארט „אמור“ באציט זיך (כהמשך הכתוב) „אל הכהנים“, וויבאלד אנער אז די פרשה ווערט אנגערופן (ניט „אמור אל הכהנים“, נאך) „אמור“ סתם — איז מובן, אז דער ענין פון „אמור“ איז א הוראה כללית פאר יעדן אידן.

וצריך ביאור:

דער ווארט „אמור“ מיינט, ניט בלויז

(1) גוי"א ר"פ בראשית בשם הרד"ק. וראה זח"ג נג, ב.

(2) תניא רפ"ז.

(3) להעיר, דגם סיום הסדרה (כד, יא) הוא בענין הדיבור (אמור), אלא שהוא בכיוון הפכי — אמירה בלתי רצוי, וגם הסיבה הראשונה לזה שם היתה — מפני „ושם אמו שלומית בת דברי“ — דברנית היתה כו' (שם ובפרש"י).

(4) ברמב"ם סדר תפלות בסופו „אמר אל הכהנים“, אבל ברמב"ם שם — רוב הסדרות נקראו בכי או גי' תיבות.

(*) ראה לקו"ש חכ"א ע' 146 הערה 6 ובהנסמן שט.

דער רמב"ם איז דארטן¹⁵ ממשיך „שיש-תדלו“ להרבות הענינים במעט דברים לא שיהי' הענין בהיפך והוא אמרם¹⁷ לעולם ישנה אדם לתלמידיו דרך קצרה¹⁸ —

מיינט עס ניט זאגן אז דיבור ב' תורה קען זיין בלתי רצוי און דערפאר דארפ'ן זיי זיין מועטים, נאר — אז די קלארקייט און השגת התורה, איז בשעת מען גיט איבער ענינים מרובים אין דברים מעטים¹⁹.

ב. די ענינים פון תורה שבכתב ווערן מפורש און מפורט (מער בגלוי) אין תורה שבעל פה. ובעניננו: עס שטייט אין מדרש²⁰ בריש פרשתנו²¹

ולהעיר — בנוגע אמירה בתורה גע-פינט מען דעם פסק הרמב"ם¹⁰ (בהמשך צו „לא מצאתי לגוף כו“) „וכן בדברי תורה ובדברי חכמה יהיו דברי האדם מעטים ועניניהם מרובים“.

און אע"פ אז בדברי תורה דארף מען מרבה זיין באמירה, און ווי דער רמב"ם איז מאריך אין פירוש המשניות¹¹ (אין משנה הנ"ל „לא מצאתי כו“) בנוגע די חמשה חלקים וואס „הדבור יחלק לפי חיוב התורה“, אז די ערשטע מדריגה — דער דיבור וועלכער איז „מצוה בו והוא קריאת התורה ולימודה וקריאת תל-מודה“¹² — איז „אילו הי' האדם יכול לדבר בו כל ימיו הי' טוב“¹³

ואע"פ אז דער עיקר מעלה בזה איז דער תוכן הדיבור בדברי תורה¹⁴, און ווי

שם בחלק הד', וזה החלק (דדבור) רצה לומר למוד המדות כו' יקרא דרך ארץ.

(10) הל' דעות פ"ב ה"ד (וראה לקמן הערה 33).
(11) אבות שם. ובפיה"מ הוצאת קאפח היא מט"ו.
(12) כ"ה בפיה"מ לפנינו. ובתרגום קאפח (במקום וקריאת תלמודה) — „והעיון בפירושה“.

(13) ובתרגום קאפח „אם יוכל האדם לדבר בהם כל ימי חייו הרי זו היא התכלית“. ולהעיר שכולל בזה לא רק החלק (הראשון) שהוא מצווה בו — דבור התורה, כ"א גם החלק (הרביעי) „האהוב“ (ובקאפח „הרצוי“) והוא הדבור בשבח המעלות השכליות או מעלת המדות וכו'.

(14) וזהו מהחילוקים בין תורה שבכתב ותורה שבע"פ, שבתשוב"כ העיקר הוא (קיום מצות) ודברת בם, דבור בדת; משא"כ בתושבע"פ, אף שההורר לאו דיבור דמי ומהרהר בדת איצ' לברך (ש"ע אדה"א א"ח סמ"ז ס"ב), מ"מ עיקרו — הבנה והשגה, שלכן, בתושבע"פ אם אינו מבין הפירוש, אינו

נחשב לימוד כלל, משא"כ בתושב"כ (ש"ע אדה"א הל' ת"ת ספ"ב).

(15) בפירוש המשניות.

(16) ובהוצאת קאפח — בשינוי ל' קצת.

(17) פסחים ג, ב.

(18) וראה גם פיה"מ שם התנאי הראשון. ולהעיר ממ"ש הללן בפיה"מ שהדבור לא יאסר ויותר ויאהב וימאס ויצוה באמירתו מצד הלשון שנעשה (בו) אבל מצד ענינו כו'.

(19) ע"פ המבואר לעיל בנוגע לדבור בתורה, מובן ג"כ שאין מסתבר לפרש ההוראה ד„אמור“ בשאר המצות, התלויות כפה בקנה"ה המנויות בספר חרדים (פ"ד, ע"ש).

(20) להעיר מסה"מ תרס"ה (ע' חצר) בנוגע למדרש, שעי' מדרש דוקא „וראים“ (ו„מרגישים“) גם ענינים שמצ"ע „וואלטן דאס כלל ניט דעהערן, ע"ש.

(21) ויקר ר"פ כו.

הביא הרמב"ם בספרו — במנין המצות, בההלכות? אלא כי נוסף על פ"ה הפשוט, שבא לבאר מה ש„קראתי שם חיבור זה משנה תורה לפ' שאדם קורא כו“ (נוכפרט שכל הגדר דתושבע"פ (ש.חיבור זה מקבץ לתורה שבע"פ כולה) הוא „פירושה“ דתושב"כ, כמ"ש הרמב"ם שם בתחלת הקדמתו) — יש לומר, שהוא מפני שצריך לקיים גם המצוה דיבור בתורה (בפ"ע), שהוא בעיקר בתושב"כ.

(*) וי"ל שלכן כתב הרמב"ם בהקדמתו לספר יד החזקה ד"ה ובזמן הזה „לפי שאדם קורא בתורה שבכתב תחלה ואח"כ קורא בזה יודע ממנו תורה שבע"פ כולה ואינו צריך לקרות ספר אחר ביניהם“. דלכאורה, מזה ההכרח (לפי ביאורו שם) ללמוד תורה שבכתב בפ"ע (דאם בשביל לידע ולהבין מקור המצות בתורה, הרי הפסוקים שמהם נלמדות המצות

- (22) תהלים יב, ז.
 (23) ירמ' יוד, יוד.
 (24) המשך לשון הכתוב שם.
 (25) אבות דר"נ ספ"ד.
 (26) ואתחנן ד, ד.
 (27) ב"ר פס"ז, ה. אסת"ר פ"ו,
 ג. ועוד.
 (28) תהלים לג, ו.
 (29) אבות רפ"ה.
 (30) ויק"ר שם, ב.

אותו ומתארים למעשי" און ער איז
„מקדש את ה'“⁴⁰.

אין פ"ו אָבער, רעדט זיך (בעיקר)
וועגן דעם קיום המצוה פון „ואהבת
לרעך כמוך“, וועגן די הנהגות פון א
אידן לטובת דעם צווייטן אידן [וואס
דער תוכן פון דעם רוב הפרק — איז די
השפעה והתועלת פון איינעם אויפן
צווייטן, אָנהויבנדיק פון התחלת הפרק:
„דרך ברייתו של אדם להיות נמשך
בדעותיו ובמעשיו אחר ריעיו וחביריו
כו' לפיכך צריך כו'“, און עד"ז כמה
ענינים בפרק זה וועגן מצות שבין אדם
לחבירו, וועלכע זיינען נוגע א צווייטן
אידן⁴¹]:

און ווי דער רמב"ם איז דאָרט ממשיך
„לפיכך צריך לספר בשבחו ולחוס על
ממונו כאשר הוא חס על ממון עצמו
כו'“⁴².

און דאָס איז דער חילוק צווישן די
צוויי הלכות: ביי דעם חיוב אויף כל
אדם (אין פ"ו) „לספר בשבחו“ בנוגע א
צווייטן אידן מצד מצות ואהבת לרעך

וצריך ביאור — וואָס מיינט דער
רמב"ם מיטן „מספר בשבחו חבירו כו'“
וואָס ער זאָגט (אויך) ביי א תלמיד חכם:
וואָס קומט צו אין דעם במיוחד ביי ת"ח,
וויבאלד אָ דאָס איז א חיוב ומצוה אויף
יעדן אידן⁴³, ווי דער רמב"ם זאָגט
(כנ"ל) אין פ"ו „מצוה על כל אדם
לאהוב את כל אחד ואחד מישראל כגופו
. . לפיכך צריך לספר בשבחו“?

בפשטות קען מען ענטפערן:

דער חילוק צווישן די צוויי הלכות אין
די צוויי פרקים איז: אין פ"ה רעדט דער
רמב"ם וועגן דינים וחייבים פון א ת"ח
וועלכע זיינען נוגע צום ת"ח עצמו. און
ווי דער רמב"ם הייבט אָ דעם פרק
„כשם שהחכם ניכר בחכמתו ובדעותיו
והוא מובדל בהם משאר העם כך צריך
שיהי' ניכר במעשיו כו' ובדבורו כו'“.
וואָס דאָס רעדט זיך וועגן ענינים
וועלכע זיינען פארבונדן מיט מעלתו של
הת"ח עצמו „המובדל משאר העם“ און
ווי דער רמב"ם פירט אויס דעם פרק
„ואדם שעושה כל המעשים האלו וכיוצא
בהן עליו הכתוב אומר⁴⁴ ויאמר לי עבדי
אתה ישראל אשר בך אתפאר“.

[וויבאלד ער איז א ת"ח, דאָרפן באַ
אים זיין „כל המעשים האלו (די אַלע
צען ענינים וואָס דער רמב"ם רעכנט
אויס) נאים ומתקנים ביותר“⁴⁵, וואָרום
דעמאָלט „הכל מקלסין אותו ואוהבים

(40) רמב"ם הל' יסוהית ספ"ה.

(41) ראה שם (הל' דעות פ"ו) ה"ו ואילך.

(42) בשו"ע אדה"ז או"ח סקנ"ו ס"ה העתיק לשון
הרמב"ם, אלא שבמקום „צריך לספר . . על ממונו“
כתב „צריך לחוס על כבודו ועל ממונו“, עיי"ש
(ובמ"מ שם).

ולכאורה הטעם בזה, לפי שלהלן (שם ס"ב)
מוסיף על לשון הרמב"ם (הל' דעות פ"ו ה"ד —
הובא בשו"ע שם לפנ"ו) — „וכל המספר בטובת
חבירו בפני שונאיו הרי"ז אבק לה"ר“ וכותב „אבל
בפני אהביו מותר לספר בשבחי ובלבד שלא ירבה
יותר מדאי מתוך כו' א"א שלא יבוא לידי גנות“
(וראה המקורות בהמ"מ שם) [משא"כ להרמב"ם, הרי
שלא בפני שונאיו (לא רק מותר, אלא אדרבה) צריך
לספר בשבחו, כנ"ל. וצ"ע בבס"מ הל' דעות שם.
וראה לקו"ש ח"ז ע' 492]. ואכ"מ.

(37) ואין לומר דההוספה בת"ח, שהוא מספר
שבחו כל אדם, גם נכרי, וכלשונו לפנ"ו בהלכה זו
„דבורו בנחת עם כל הבריות“ — כי: (א) מפורש
„מספר בשבחו חבירו“ (ב) ועיקר: „אסור לספר
שבחו“ של נכרים (רמב"ם הל' ע"ז פ"י ה"ד).

(38) ישע"י מט"ג.

(39) רמב"ם שם (הל' דעות) בריש הפרק.

איז זהיר בדבורו, אז ער איז נישט מספר בגנות חבריו „כלל“⁴⁴ — האט דער רמב"ם געדארפט פריער זאגן די הלכה הכי חמורה, התמידית וכו'. אינו מספר בגנות חבריו כלל" און דערנאך מוסיף זיין אז מזמן לזמן איז ער מספר בשבחו.

ווי פאסט צו זאגן אז ער איז מספר בשבח חבריו, און אויך — ער איז נישט מספר בגנותו!

ועל כרחך צריך לומר, אז דער רמב"ם רעדט דא וועגן א גדר מיוחד אין „מספר בשבח חבריו“, ביי וועלכן עס פאדערט זיך די באווארעניש והוספה „ולא בגנותו כלל“⁴⁵.

איז דער ביאור בזה: „מספר בשבח חבריו“ ביי א ת"ח זאגט דער רמב"ם בהמשך צו (דבר המשנה באבות⁴⁶) „ודן את כל האדם לכף זכות“. ויש לומר, אז דא רעדט זיך וועגן „חבירו“ בא וועמען מען דארף אנקומען צו מלמד זכות זיין אויף עס. ד.ה. אין דער הנהגה פון חבריו איז דא א דבר בלתי רצוי, אבער זייענדיק א ת"ח (וואס פירט זיך לויט די „מילי דחסידותא“⁴⁷ פון מס' אבות) איז ער אים דן לכף זכות.

און בנוגע דעם, החיוב פון דן זיין לכף זכות, איז דער רמב"ם מחדש אז א ת"ח

כמוך, איז די הדגשה אויף דעם וואס דער צווייטער איד האט א תועלת פון דעם, דער „כבוד חבריו“ איז — אזוי ווי בא חס על ממון חבריו, צוליב דער טובה און תועלת פון דעם חבר; משא"כ דער „מספר בשבח חבריו“ (אין דער הלכה בפ"ה) בנוגע א ת"ח — איז דער חיוב לספר בשבח חבריו נישט צוליב חבריו, נאר א חלק פון זיין (דעם ת"ח) עבודה ומעלתו (און ער ברענגט כבוד וקידוש ה', כנ"ל)⁴⁸.

ד. אבער דאס איז נישט קיין ביאור מספיק, ווייל דער רמב"ם איז מוסיף בנוגע א ת"ח „(מספר בשבח חבריו) ולא בגנותו כלל“, ולכאורה: אין דעם (אז מען טאר נישט מספר זיין „בגנותו כלל“) איז נישטא קיין נפק"מ צווישן דעם חיוב פון א ת"ח און דעם חיוב ביי „כל אדם“; דאס איז דאך — איסור לשון הרע, ווי דער רמב"ם זאגט באריכות ווייטער אין א פרק בפני עצמו⁴⁹.

אפילו מ'זאל זאגן אז דער רמב"ם וויל דערמיט מדגיש זיין אויף וויפל א ת"ח

43) ולהעיר מחינוך מצוה רמג (בהמצוה „לאהוב כל אחד מישאל“), ואט יספר עליו דברים יספרם לשבח ויחוס על כבודו. כן להעיר שמסיים שם „עליו הכתוב אומר ישראל אשר בך אתפאר“ — הכתוב שהביא הרמב"ם בנוגע לת"ח (בספ"ה מהל' יסוה"ת וספ"ה מהל' דעות כנ"ל). ואולי זה קאמר רק על מ"ש לבסוף „המתנהג עם חבריו דרך אהבה ושלום וריעות ושמה בטובו“.

44) הל' דעות פ"ז ה"ב ואל"ך. ועד"ז מובן שא"א לומר שהכוונה ברמב"ם (שם פ"ה) שמספר בשבח חבריו באופן שלא יבוא לידי גנותו — כי ג"ז מפורש ברמב"ם שם פ"ז ה"ד שהוא אבק לשון הרע, וכנ"ל הערה 42.

44) ואפילו כשאין בו משום לשון הרע — ראה רמב"ם שם פ"ז ה"ה.

45) ועפ"ז יומתק גם הלשון „מספר בשבח חבריו ולא בגנותו כלל“ — כחידא מחתא, ולא בבבא בפ"ע „אינו מספר בגנותו כלל“. ולהעיר מרמב"ם הוצאה הנ"ל (הערה 5) שבכמה דפוסים וכת"י הוא כנ"ל „ואינו מספר בגנותו (מגנותו) כלל“.

46) פ"א מ"ו.

47) ראה ב"ק ל, א. וראה נמוקי שם. וראה גם הקדמת הרמב"ם לשמונה פרקים שלו. לקו"ש חי"ז ע' 347.

*) אלא שברמב"ם מביא ג"כ התחלת הכתוב „ואמר לי עבדי אתה“, משא"כ בחינוך.

ער איז „מספר בשבח חבריו ולא בגנותו כלל“ — וואס דער עצם סיפור בשבח חבריו איז מגלה זיין שבת, זיינע מעלות טובות, און דאס גופא פועל'ט אז דער ענין של „גנות“ ווערט נחלש — ביז ער ווערט בטל.

וע"ד הידוע בפירוש מרז"ל (יסוד הנ"ל סוס"ב) בנוגע לשון הרע (לשון תליתאי קטיל תליתאי"י⁵⁰) „הורג שלשה האומרו והמקבלו והנאמר עליו“⁵¹ — דלכאורה: דאס וואס לשון הרע שאדט דעם וואס רעדט און דעם וואס הערט איז מובן, היות אז זיי ביידע האבן זיך באטייליקט אין דער עבירה — און אזא הארבע עבירה וואס חז"ל⁵² פארגלייכן איר צו דער הארבקייט פון ע"ז ג"ע ושפ"ד צוזאמען: וואס איז אבער שול-דיק דער בארעדטער? ער האט דאך ניט גענומען קיין אנטיל אין דער עבירה, איז פארוואס זאל אויך ער ליידן?

איז דער ביאור אין דעם: די אייגנ-שאפט פון דיבור איז ארויסצוברענגען אן ענין פון העלם (מחשבה) צו גילוי. און דעריבער, ווען מען רעדט וועגן יענעם רע⁵³ און מ'ברענגט עס אל הגילוי בדיבור, איז דאס עלול צו שאטן יענעם⁵⁴. ווען מ'וואלט וועגן דעם נ"ט

איז „מספר בשבח חבריו ולא בגנותו כלל“ — מספר בשבח אע"פ אז בשעת מעשה זעט ער „גנותו“, און נאכמער — ער איז „מספר בשבח חבריו“ באופן אז דער גנות ווערט אינגאנצן נשלל, „כלל“.

ה. מען דארף אבער פארשטיין: וואס איז די שייכות מיוחדת פון דעם ענין דוקא צו א ת"ח?

יש לבאר: גלייך פאר דעם ענין פון „ודן את כל האדם לכף זכות“ זאגט דער רמב"ם אז א ת"ח דארף זיך פירן אזוי עס זאל זיין רוח הבריות נוחה הימנו, וואס דערפאר דארף זיין „דבורו בנחת עם כל הבריות“ וכו'.

און דערפון קומט ארויס א חילוק צווישן א ת"ח און כל אדם אין זייער יחס צו איינעם וואס האט א „גנות“ — בשעת מען זעט ביים צווייטן א דבר בלתי רצוי, דארף מען טאן אלץ וואס מ'קען צו מבטל זיין דעם דבר בלתי רצוי, דאס קען אבער געטאן ווערן אויף צוויי אופנים:

דער וואס איז ניט קיין ת"ח (און דעריבער מוז ביי אים ניט זיין בתכלית השלימות די הנהגה פון „רוח הבריות נוחה הימנו“) — איז ער מוכיח חבריו (לויט דרכי התורה) אויף זיין חטא ווען⁵⁵.

אבער א ת"ח, וואס „דבורו“ דארף זיין „בנחת עם כל הבריות“, איז מבטל „גנותו“ של חבריו באופן של „נחת“⁵⁶:

אלא שנוסף ע"ז, ובעיקר — מבטל גנותו ע"ז שמלמד זכות עליו, כפנים.

(50) ערכין טו, ב. ובהנשמך בהערה הבאה.

(51) ויקר שבהערה 30. וכ"ה בערכין שם לגירסת הב"ח (וראה פרש"י שם). ירושלמי פאה פ"א ה"א. רמב"ם הל' דעות פ"ז ה"ג (ובכס"מ מציון לערכין). וראה שו"ע אדה"ז שם ס"ו.

(52) ערכין שם. רמב"ם שם.

(53) כידוע דלה"ר (משא"כ — מוציא שם רע) — הוא בדבר אמת (רמב"ם שם ה"ב. שו"ע אדה"ז חא"ח סקנ"ז ס"ו (וש"נ)).

(54) וע"ד „לעולם אל יפתח אדם פיו לשטן“ (כתובות ת, ב ובחדא"ג מהרש"א שם). וראה שו"ע

(48) ראה שם הל' דעות פ"ו ה"ו ואילך.

(49) היינו לא שאינו מוכיח את חבריו שהרי פשיטא שגם ת"ח מקיים הציווי הוכיח תוכיח את עמיתך (קדושים יט, יז) ובאופן המבואר ברמב"ם שם ה"ו ואילך — ובשו"ע אדה"ז סקנ"ז ס"ו ואילך —

תדין את חבירך עד שתגיע למקומו" —
ווייל „מקומו גורם לו לחטוא, להיות
פרנסתו לילך בשוק כו' ועיניו רואות
כו'".

ועפ"י י"ל אז אויך דער ענין ווערט
נכלל אין דעם מאמר „ודן את כל האדם
לכף זכות", אז בשעת מען זעט ווי יענער
טוט א זאך שלא כדבעי, דארף מען גע-
פינען א טעם פארוואס ער איז נישט שול-
דיק אין דעם באגאנגענעם דבר לא
טוב⁵⁹.

ואע"פ אז דער ביאור הנ"ל נעמט
אראפ דעם עונש און שולד פון חבירו
ביים טאן אן עבירה, מ'איז דערמיט
מבטל די „חובה" — עס איז אבער אין
דעם ניטא אז ענין פון זכות („דן . . לכף
זכות") מלשון דן, זכיות?

איז דער ביאור בזה: בשעת מען זעט
א אידן, וועמען דער איבערשטער
שטעלט צו גרויסע נסיונות (ווי אין דער
דוגמא הנ"ל — אז „פרנסתו לילך בשוק
כו' ועיניו רואות כו'"), איז דאס גופא א
באווייז אז דער איבערשטער וועלכער
איז מבקש נאך לפי כוחם⁶⁰ האט אים
פריער געגעבן העכערע כוחות צו
קענען בייקומען שווערערע נסיונות.

גערעדט — וואלט יענעמס רע אפשר
געבליבן בהעלם און עס וואלט נישט
ארויסגערופן די תוצאות הבלתי רצויות.

ס'איז דאך א כלל, אז „מדה טובה
מרובה ממדת פורעניות"⁶¹, איז מה-דאך
אז דאס ריינדן וועגן א צווייטנס גנות
האט א שעדלעכע ווירקונג אויף יענעם,
איז מכש"כ אז עס איז אזוי (און נאך
מער) אין דער מדה טובה, אז בעת מען
רעדט וועגן יענעמס טוב און מעלות
האט עס אדאי א גוטע ווירקונג אויף
דעם וועלכן מ'לויבט, און עס גיט אים א
חיזוק וסיוע אין זיין עבודה — מען
ברענגט ארויס בגילוי און בפועל זיין
טוב און זיינע מעלות⁶².

ו. א טיפערער ענין י"ל אין דעם:
לשון הרמב"ם „ולא בגנותו כלל" קומט
לערנען, אז א ת"ח וואס איז מקיים דעם
ענין פון „ודן את כל האדם לכף זכות"
כדבעי, איז סוף סוף זעט ער איבער-
הויפט נישט גנות ביי חבירו.

וועט מען דאס פארשטיין דורך א
תוספת ביאור אין דעם מאמר „ודן את
כל האדם לכף זכות":

דער אלטער רבי איז מבאר בארוכה
אין תניא⁶³ אין דעם ביאור מחז"ל⁶⁴: „אל

59) במפרשי המשנה (אבות פ"א שם) מ' (ע"פ
שבת קכז, ב) שכוונת המשנה למעשה שאפשר
לפרש שהי' מעשה טוב או מעשה רע — שצריך
לדון לכף זכות, שלא נעשית עבירה אלא נתכוון
(והי' מעשה) לטובה.

אבל מזה מובן, לכאורה, שגם אם ברור שנעשית
עבירה, עכ"פ צריכים לדון לכף זכות, למצוא טעם
ולימוד זכות שלא הי' אשם בזה (מלבד אם הוא רשע
מפורסם — ראה רמב"ם, רבינו יונה ועוד שם),
כבפנים.

60) שאינם ברשותו של אדם (ב"ר פס"ז, ג.
תנחומא תולדות יא. וראה נדרים לב, רע"ב וברין
ופי הרא"ש שם).

61) במדבר פי"ב, ג.

אדה"ו חר"מ הל' שמירת גוף כו' סי"ב. ולהעיר
מחז"ל רסד, סע"ב ואילך. היום יום כט תשרי.

55) סוטה יא, א. ושי"ן. רש"י יתרו כ, ו.

56) יתרה מזה מצינו (לטוב) אפילו בנוגע להבנה
והשגה ש.מורי ולהי"ה (הה"מ) הי' נוהג כשנפלה לו
איהו השגה במוחו הי' אומרה בפה אף שלא יבינו
השומעים כ"כ . . בכדי להמשיך את ההשגה . . בזה
העולם . . עיי' שמדברה כו' ממשיכה לעוה"ז ואזי
יוכל אחר אף שהוא בסוף העולם להשיגה . . מאחר
שישנה בעוה"ז כו' (מאמרי אדה"ו — הקצרים ע'
תסד. ושי"ן). וראה לקו"ש ח"ג ע' 209 בהערה.

57) רפ"ל.

58) אבות פי"ב (הפרק דשבת זו — בשנת תשד"מ)
מ"ד.

שטענדיק זיין, ובריבוי⁶³, די אמירה פון לספר בשבח חבריו פון יעדן אידן, אויך אין דעם וואס מ'דארף אים דן זיין לכף זכות. וואס אט די אמירה איז אזא וואס די עצם אמירה טוט אויף; ע"ד כביכול ווי דיבורו של הקב"ה וואס פועל'ט א מעשה כנ"ל, אזוי טוט אויך אויף די אמירה פון איין איד אויפן צווייטן אידן בשבחו, אז מ'איז מגלה און ברענגט ארויס זיין טוב הגנוז⁶⁴.

און דאס איז אויך מתאים מיט דעם פירוש רז"ל⁶⁵ (ומובא בפרש"י) אויף תחלת הסדרה „אמור . . ואמרת" — „להזהיר גדולים על הקטנים": „להזהיר" איז (אויך) מלשון זוהר ואור⁶⁶. — דאס קומט לערנען, אז דער אופן ווי גדולים דארפן זיך פארנעמען און פועל'ן אויף קטנים⁶⁷ — וואס דאס איז אויך כולל

דער „לימוד זכות" איז ניט נאר א טעם אויף ניט באשולדיקן חבריו, נאר דערמיט ווערט אויך ארויסגעבראכט דער צד ה"זכות" והמעלה פון חבריו, אז ער האט געהויבענע כוחות — גענוג גענדע אפילו אויף צו בייקומען אזעלכע שווערע נסיונות.

און דאס איז דער תוכן פנימי אין „והי"ו⁶¹ דן את כל האדם לכף זכות" — דאס וואס א איד איז מלמד זכות אויף אים, איז ביי אים מגלה און ברענגט ארויס די באהאלטענע כוחות וואס זיינען דא אין אים, אזוי אז ער זאל קענען בפועל ביישטיין די נסיונות און עס ווערט סו"ס בטל הגנות (וכנ"ל סעיף ה)⁶².

און דאס איז וואס דער רמב"ם זאגט אז א ת"ח איז „דן את כל האדם לכף זכות מספר בשבח חבריו ולא בגנותו כלל": א ת"ח אמיתי וואס איז „דן את כל האדם לכף זכות" פארוואנדלט ער סו"ס „גנותו" של חבריו אין „זכות": קוקנדיק אויף חברים נסיונות קשות זעט ער (אין דעם גופא) די גרויסע נשמה כוחות וואס ער פארמאגט (שוה נכלל ב"שבח חבריו"), ובמילא — איז ער „מספר בשבח חבריו ולא בגנותו כלל".

ז. און דאס איז די הוראה פון דעם שם הסדרה „אמור" — אז עס דארף

(63) ובלבד שלא ירבה יותר מדאי (ש"ע אדה"ז שם סי"ב ג. ושי"י).

(64) עפ"י מובנת השייכות לימי הספירה (דפ' אמור קורין בכל שנה בימי הספירה). כי „בין פסח לעצרת . . מתאבלין על כ"ד אלפים מתלמידי רע"ק שמתו בימים הללו" (לי אדה"ז בשו"ע אורח"י סתצ"ג ס"א) שמתו „מפני שלא נהגו כבוד זה לזה" (יבמות סב, ב). ואמרו (שם) שמתו במיתת אסכרה, דאפשר דכ"א דיבר לשון הרע והי' מספר בגנות חבריו וסימן ללשון הרע אסכרה כדאמרנו כו' (חדא"ג מהרש"א שם). ולכן בימי הספירה באה ההוראה דאמור — לספר בשבח חבריו, כנ"ל.

(65) יבמות קיד, סע"א.

(66) ראה סה"מ תש"ח ע' 240.

(67) ראה לקו"ש ח"ז ע' 151 ובהערות שם.

* (61) כהלשון באבות שם.

(62) אלא שאדה"ז בתניא שם לא הביא מרז"ל הוי דן את כל האדם לכף זכות, כי בעיקר בא לכאור איך שכ"א צריך לקיים „והוי שפל רוח בפני כל האדם" (אבות פ"ד מ"י). אלא שר"ל שבוה שאדה"ז הביא וביאר ענין הנ"ל בתניא בזה גופא דן סוג זה של אנשים לכף זכות, והיינו שגילה הטוב גם בקל שבקלים (כפפנים).

(*) ועד"ז פ"י באבות דר"נ רפס"ו בפ"י מאמר רא"א (אבות פ"ב מ"י). יהי כבוד חברך חביב עליך כשלך: כשם שאין אדם רוצה שיהא שם רע על כבודו כך כו'.

עס איז ידוע דער פתגם פון רבי'ן מהר"ש⁷²: די וועלט זאגט אז מיא קאן ניט ארונטער דארף מען אריבער⁷³, און איך האלט אז מיא דארף לכתחילה אריבער:

איינע פון די חילוקים פון „ארונטער“ און „לכתחילה אריבער“ אין עבודת ה' איז: „ארונטער“ מיינט — אז מען פאר-נעמט זיך מיטן אונטן, „מטה" — זיך מתגבר זיין אויף די ענינים בלתי רצויים ביז מען קומט זי ביי דורך עבודה ויגיעה; „לכתחילה אריבער“ מיינט, אז לכתחילה הייבט מען אן מיט דעם „העכער“, און מען איז מוסיף בטוב עד כדי כך, אז דער רע ווערט נחלש ובטל.

וואס דאס איז דער אופן פון „אמור“, כנ"ל, דורך וועלכן מאיז מבטל די ענינים בלתי רצויים פון א אידן אין אן אופן פון „לכתחילה אריבער“.

און בשעת די הנהגה איז באופן כזה, שהוא טוב לשמים וטוב לבריות, איז דאס „תפארת לעושי“ ותפארת לו מן האדם⁷⁴, און נאכמער — תפארת שב-תפארת (די ספירה פון יום ההולדת פון רבי'ן מהר"ש), דאן איז (בלשון הרמב"ם בנוגע א ת"ח — וואס סוף ווערט יעדער איד אין דער דרגא פון ת"ח, וכהבטחה — וכל בניך למודי הוי"ו) — „עליו הכתוב אומר . . . ישראל אשר בך אתפאר“.

(משיחת ש"פ אמור תשמ"ב)

„גדולים“ און „קטנים“ אין מדרגה, בעבודת השם — אויף אפשיידן זיי פון דברים בלתי רצויים, איז (בעיקר) ניט אזוי דורך פארנעמען זיך מיט דעם רע (כהציווי אז נאך — שמאל — יד כהה — דוחה⁶⁸), נאך עס דארף זיין אין אן אופן פון „להזהיר“ — זוהר ואור (ימין — מקרבת⁶⁹), דורך מגלה זיין דעם טוב הפנימי וואס געפינט זיך ביי די „קטנים“, ביז עס זאל ווערן „להזהיר“, אז דער טוב הפנימי שבהם זאל ביי זיי שיינען און לייכטן.

ועפ"ז יומתק וואס דער פסוק נוצט דא דוקא דעם לשון „אמור“ — און ניט „דבר“: דער חילוק צווישן די לשונות „דיבור“ און „אמירה“ איז: דיבור איז א לשון קשה⁶⁹, וואס דאס מיינט דער אופן פון פארנעמען זיך און אויפטאן דורך שכירת הרע; משא"כ „אמירה“ איז לשון רכה⁷⁰ און ענינה איז — אויפטאן דורך מגלה זיין דעם טוב וואס איז דא ביים צווייטן אזוי אז דער רע ווערט בטל מאלי וּממילא.

ח. ע"פ כל הנ"ל וועט מען אויך פארשטיין די שייכות פון דער הוראה הנ"ל פון „אמור“ צום רבי'ן מהר"ש — וואס זיין יום ההולדת, ב' אייר, פאלט אויס (בשנה זו (תשד"מ) וכיו"ב)⁷¹ אין דער וואך פון פ' אמור:

68) סוטה מז, א (וראה עיון יעקב לע"י שם).

סנה קז, ב.

69) מכות יא, רע"א. ספרי ופרשי' בהעלותך יב, א.

70) מכילתא ופרשי' יתרו יט, ג. ספרי ופרשי' בהעלותך שם.

71) ולהעיר שבשנה זו (תשד"מ) נתמלאו מאה וחמשים שנה מיום הולדתו.

72) אגרות קודש אדמו"ר מהור"ץ ח"א ע' תרין.

73) וראה אוה"ת מג"א ע' ביש. ישעי' ע' רפח

(סוס"ב).

74) לשון המשנה אבות רפ"ב.

75) ישעי' נד, יג — כולל הפי' „תלמידי הוי"ו“

(מצודות שם).

אמור ב

בפשטות יש לומר, אז דער רמב"ם האלט אז דער ענין וואס שטייט אין תו"כ ווערט ניט געמיינט אלס א תנאי לחיוב בהלכה אין מצות קידוש השם, נאר אלס א הוספת ענין חדש וסיפור וכיו"ב. וכמודגש אין לשון התו"כ „אמרו כל המוסר עצמו לעשות לו נס אין עושים כו' ושלא לעשות לו נס עושין כו" — סגנון דאמירה בפ"ע ושל סיפור.

פון דעם אבער וואס רש"י איז משנה און זאגט דאס בלשון פון א תנאי והוראה ווי מקיים צו זיין די מצוה — „וכשהוא מוסר עצמו ימסור עצמו ע"מ למות" — איז מובן, אז רש"י נעמט אן דעם ענין הנ"ל אין תו"כ ווי א דין אין מצות קדה"ש (און נאכמער: וויבאלד רש"י ברענגט דאס אראפ בפירושו על התורה — וואס „אני" לא באתי אלא לפשוטו של מקרא" — איז עס א הוכחה אז דאס איז א דין וואס איז נוגע צו הבנת פשוטו של מקרא).

ויש לומר אז די פלוגתא פון רש"י און רמב"ם בפירוש דברי התו"כ איז א

א. אויפן פסוק בפרשתנו „ולא תחללו את שם קדשי ונקדשתי בתוך בני ישראל" שטייט אין תורת כהנים — נאך דעם ווי עס ווערט דארט געזאגט אז דער פירוש פון „ונקדשתי" איז „מסור את עצמך וקדש שמי (יכול ביחידי ת"ל כו') — „מיכן אמרו כל המוסר עצמו על מנת לעשות לו נס אין עושים לו נס ושלא לעשות לו נס עושין לו נס". און ברענגט אויף דעם צוויי ראיות — „שכן מצינו בחנני" מישאל ועזרי" שאמרו לנבוכדנצר כו' וכשתפס מריינוס את פפוס ואת לוליינוס אחיו בלודקיא א"ל כו" (כדלקמן ס"ג).

רש"י בפירושו על התורה, ברענגט דעם תוכן הענין פון תו"כ (מיט שינויים, כדלקמן סעיף ו') וז"ל (נאך זיין פירוש אויף „ולא תחללו" און נאכן מפרש זיין אז „ונקדשתי" מיינט „מסור עצמך וקדש שמי . . בתוך בני"): „וכשהוא מוסר עצמו ימסור עצמו ע"מ למות שכל המוסר עצמו ע"מ הנס אין עושין לו נס שכן מצינו בחנני" מישאל ועזרי" שלא מסרו עצמן ע"מ הנס כו'.

אבער דער רמב"ם אין ספר היד, אין הלכות יסודי התורה², וואו ער שרייבט די דינים פון קידוש השם, ברענגט ניט אראפ אז ביים מוסר נפש זיין זיך על קידוש השם דארף זיין די כוונה „ע"מ למות" (ע"פ דברי התו"כ הנ"ל³).

(1) פרשתנו כב, לב.

(2) פ"ה.

(3) ראה צידה לדרך על פרש"י כאן: ותימה בעיני למה לא הזכירו הרמב"ם והטור יו"ד האי וכשהוא מוסר עצמו כו' בהלכות קדוש השם. ולהעיר

שבסמ"ג במצות עשה קדה"ש (מ"ע ה) כו הובא „וכשהוא מוסר עצמו לא יתן כוונתו לסמוך על הנס שכל המוסר עצמו כו". ועד"ו בסמ"ק (אות מד) „ואל ימסור אדם עצמו על מנת שיעשה לו נס כי המוסר עצמו כו". וראה דרכי תשובה (יו"ד סקני' סקני') שהביא מכמה ספרים בשם הבה"ג דכשדאם מוסר עצמו למיתה על קדה"ש צריך שיכוין אפי' כשלא יעשה לו נס.

(4) ראה פ"י קרבן אהרן לתו"כ שם. וראה פסיקתא זוטרותא — הובא לקמן סוף הערה 37.
(5) ועד"ו הנ"ל בסמ"ג וסמ"ק.
(6) בראשית ג, ח. כד. ובכ"מ.